

HERWIG UDO GRAF: KULTURÁLIS KÖZPONT, MATTERSBURG, AUSTRIA, 1973–1976

SOS BRUTALIZMUS

MENTSÜK MEG A BETONSZÖRNYEKET DAM, FRANKFURT, 2017. 11. 09. – 2018. 04. 02.

SZÖVEG TEXT: SZEGŐ GYÖRGY FOTÓK PHOTOS: DAM

Az 1950-es, 60-as, 70-es évek brutalista építészetét először tekinti át világpanoráma-kiállítás. A mentőszándék mögött a Frankfurter Építészeti Múzeum és a Wüstenrot Alapítvány összefogása áll.

A kiállításon központi szerepet kap a *beton brut* francia kifejezés, amit magyarul előbb híven nyersbetonnak, majd látszóbetonnak fordítottunk. A tárlat legkorábbi csúcspéldái: Alfred Neumann-Zvi Hecker-Elder Sharon az izraeli Bat Yam-i városházával (1961–1963), illetve Claude Perrault-Paul Virilio a Sainte Bernadette de Banley Nevers-i templommal. Előbbi fotóján balett-táncos ünnepli a házat – ahogyan Nicolas Schöffer egyik mobil plasztikájának 1960-as évekbeli performanszán Maurice Béjart táncosai üdvözölték a szép új világot – éppen a Marseille-i Unité d'Habitation nyersbeton tetőplasztikáival a háttérben. Az előzményekben benne vannak a pusztulásra utaló építmények is, Virilio második

világháborús náci bunker-apoteózisa és az új Izrael holokausztból való feltámadásának építészeti metaforái – amit bizarr prológusként most éppen egy német múzeumban láthatunk.

De a tárlaton láthatunk emblematikus épületeket a háború nagy veszteseként tápászkodó Japánból, és a győztesektől: a volt Jugoszláviából, valamint Nagy-Britanniából vagy az új Brásília fővárosból. Brit példák az újbrutalizmust feltaláló Alison és Peter Smithson épületei, többször óriásmakettekkel is illusztrálva (a modelleket kaiserslauterni műegyetemi diákok készítették). A hatalmas háborús károkat szenvedett Frankfurtból S. Werner-Heinrich Nitzsche AfE-Turmja (1970–72) toronyház-kolosszusa iskolapéldája a korszak építészetét rendre elérő szlömösödésnek.

Akad intimebb léptékű német példa is: Heinz Buchman temploma (1965–68) zugokká szelídíti a roppant tartószerkezetek áthatásainak nyersbeton-geometriáját. Az épületek gyakran mállásnak indultak, nem

BRIGITTE ÉS CHRISTOPH PARADE: GIMNÁZIUM, HÜCKELHOVEN, NÉMETORSZÁG, 1963–1974. FOTÓ: CHRISTOPH PARADE, 1974 K.

FRITZ WOTRUBA: SZENTHÁROMSÁG TEMPLOM, BÉCS, 1971–1976. FOTÓ: WOLFGANG LEEB, 2011

GÜNTHER BOCK, WESTHAUSEN IMAHÁZ, FRANKFURT, 1958–1963. FOTÓ: JUPP FALKE, 1963 K.

CLAUDE PARENT, PAUL VIRILIO: SAINTE-BERNADETTE DU BANLAY, NEVERS, FRANCIAORSZÁG, 1963–1966. FOTÓ: BRUNO BELLEC, 2008

ZALOTAY ELEMÉR: SZPUTNYIK MEGFIGYELŐ, SZOMBATHELY, 12968. FOTÓ: U. NAGY GÁBOR

egyszer a vasalások is felszínre kerültek – az SOS cím ezért indokolt. Pozitív példa a grúziai Tbiliszi Közlekedési Minisztériumának robusztusságában is könnyedén lebegő tömbje (G. Chakava-Z. Jalaghania, 1972–75). Ezt a házat ma a Bank of Georgia használja és kifogástalan állapotban tartja. Nem mondható el ugyanez a jóval gazdagabb Németországban álló Neviges zarándoktemplomáról (Gottfried Böhm, 1963–73). A gótikus várat és jégkorszaki képződményt idéző épületszobor felületeit kikezdte az elmúlt 55 év.

Ha összefoglalást akarunk csinálni, a „betonszörnyek” alcímről kiderül, hogy ez marketing ihlette múzeumi és épített örökségvédelmi szlogen. Az alkotók költői karakterű egzaltáltsága expresszív formához vezetett, ami éppen a modernizmus nagy adóssága. Több moder-

nizmus-kritika szerint semmi formai újat nem hozott a hosszú korszak. Az ítélkezők talán nem gondoltak a brutalizmusra, benne Fritz Wotruba bécsi Szentháromság-templomának épületplasztikájára vagy Zolotay Elemér szombathelyi Szputnyik-figyelőjére.

A kiállítás honlapján található adatbázis 1000 példával és modellekkel szélesíti ki a tárlat fotó- és tervanyagát (<http://www.sosbrutalism.org/>). Egy interaktív világtérképen lehet felkutatni az épületeket. Együttal felhívást tettek közzé, hogy a brutalista építészet iránt elkötelezettek látogatók újabb példákat javasoljanak az adatbázis bővítésére. Már néhány magyar épületet is regisztráltak, köztük Zolotay Elemér Szputnyik-figyelő állomását. Várják a további épületeket!

